

“Όσο μεγαλύτερη πνευματική κατάσταση έχει ο άνθρωπος, τόσο δεν φοβάται τον θάνατο”

/ Αγιορείτικα

Γέροντας Εφραίμ, Καθηγούμενος Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου

Στην σύγχρονη εποχή, που χαρακτηρίζεται από τις ραγδαίες εξελίξεις των επιστημών και της τεχνολογίας, από την σύγκλιση των πολιτισμών και την κρίση των αξιών, ακόμη και η ίδια η λέξη θάνατος αποφεύγεται και ό,τι την ανακαλεί απωθείται και απορρίπτεται. Ο θάνατος για τον σύγχρονο άνθρωπο είναι μόνο κάτι το αρνητικό, μία απώλεια – τον «χάσαμε», λέγεται συχνά για τον πεθαμένο. Ο άνθρωπος που δεν κατέχει την ορθή γνωσιολογία για τον θάνατο προσπαθεί να τον αγνοήσει και βιώνει έτσι ουσιαστικά μία νευρωτική ζωή, στερημένη του αληθινού νοήματος.

Η παύση της καρδιακής λειτουργίας ή και η νέκρωση του εγκεφαλικού στελέχους, δηλαδή ο βιολογικός, ο κλινικός θάνατος δεν είναι μία φυσική κατάσταση για τον άνθρωπο, δεν αποτελεί το κατ' ευδοκίαν θέλημα του Θεού. «Ο Θεός θάνατον ουκ

εποίησεν»· ο θάνατος παρενεβλήθη στην ανθρώπινη φύση και ενεργεί ως παράσιτο. Ο θάνατος εισήλθε στον κόσμο διά της αμαρτίας των πρωτοπλάστων. Δεν είναι δυνατόν να προέρχεται το κακό από τον Θεό, αφού ο Θεός είναι αγαθός. Όταν δημιούργησε τον άνθρωπο δεν τον δημιούργησε για να πεθάνει. Μετά την διάπραξη της αμαρτίας όμως εμφανίστηκε ο θάνατος· «η δε αν ημέρα φάγητε απ' αυτού [του καρπού της αμαρτίας] θανάτω αποθανείσθε»(Γεν.2,17). Και όντως λέγει ο απόστολος Παύλος «δι' ενός ανθρώπου η αμαρτία εις τον κόσμον εισήλθε και διά της αμαρτίας ο θάνατος, και ούτως εις πάντας ανθρώπους ο θάνατος διήλθεν»(Ρωμ.5,12). Δηλαδή ο θάνατος, ως αποτέλεσμα και καρπός της αμαρτίας των πρωτοπλάστων, είναι παρέμβλητος και εισέδυσσε μέσα στην ανθρώπινη φύση και δι' αυτής σε όλη την κτίση.

Ο Θεός μέσα στην άρρητη πρόνοιά Του οικονόμησε, ώστε να είναι άγνωστη η ώρα του θανάτου για τον κάθε άνθρωπο. Διότι σύμφωνα με την Ορθόδοξη Θεολογία, αν ο άνθρωπος γνώριζε πότε θα πεθάνει, δεν θα σταματούσε να αμαρτάνει και να μην αδιαφορεί για την αρετή. Το άγνωστο της ώρας του θανάτου κρατεί τον πιστό σε μία διαρκή ετοιμότητα και εγρήγορση. «Γρηγορείτε ουν ότι ουκ οίδατε ποία ώρα ο Κύριος υμών έρχεται»(Ματθ. 24,42) είτε διά του θανάτου είτε διά της Δευτέρας Παρουσίας Του.

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο Θεός ευδοκεί σε έναν αιφνίδιο θάνατο. Υπάρχει ευχή που λέγεται στις Ακολουθίες της Εκκλησίας μας και στην οποία ζητούμε από τον Θεό να μας διαφυλάξει εκτός από των άλλων κακών και από τον αιφνίδιο θάνατο. «Έτι δεόμεθα υπέρ του διαφυλαχθήναι την αγίαν εκκλησίαν και την πολιν ταύτην, και πάσαν πόλιν και χώραν από λοιμού, λιμού, σεισμού, καταποντισμού, πυρός, μαχαίρας, επιδρομής αλλοφύλων, εμφύλιου πολέμου και αιφνίδιου θανάτου».

Η Εκκλησία προσεύχεται όχι μόνο για τα ενεργά μέλη της, τους πιστούς, αλλά και για όλον τον κόσμο, που δυνάμει αποτελούν μέλη της. Οπότε ως μητέρα έχει στρέψει το ενδιαφέρον της και την στοργή της για να προστατέψει από κάθε κακό και να δοθεί κάθε καλό και ευλογία στα τέκνα της, σε όλο τον κόσμο. Γι' αυτό προσεύχεται όχι μόνο υπέρ των Ορθοδόξων αλλά και «υπέρ ειρήνης του σύμπαντος κόσμου... υπέρ πλεόντων, οδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αιχμαλώτων κ.λ.π.».

Ο αιφνίδιος θάνατος για τον άθεο, τον άπιστο, τον αμετανόητο είναι ένα τρομακτικό γεγονός με φοβερές συνέπειες, Γιατί ο χρόνος που δόθηκε από τον Θεό στον συγκεκριμένο άνθρωπο σε αυτήν εδώ την ζωή δεν αξιοποιήθηκε σωστά. Ο άνθρωπος αυτός δεν αυτοπροσδιορίστηκε θετικά ενώπιον του Θεού, του εαυτού του και του κόσμου· και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι δεν έζησε εν μετανοία, δεν έζησε με επίγνωση Θεού. Οπότε και η κοινωνία του με τον Θεό, η μετοχή του

στην αιώνια θεία μακαριότητα κατά την μετά θάνατον ζωή διακυβεύεται. Αυτόν τον τύπο του ανθρώπου κυρίως θέλει η προαναφερθείσα ευχή αίτηση, να διαφυλάξει από τον αιφνίδιο θάνατο.

Για τον πιστό όμως, γι' αυτόν που ζει σωστά και εμπειρικά την ορθόδοξη πνευματική ζωή, δεν έχει ισχύ ο αιφνίδιος θάνατος, δεν μπορεί να τον βλάψει πνευματικά. Όσο μεγαλύτερη πνευματική κατάσταση έχει ένας άνθρωπος, τόσο δεν φοβείται τον θάνατο, θα λέγαμε ότι μάλλον τον επιθυμεί. Όχι γιατί μισεί την ζωή αυτήν ή γιατί θεωρεί το σώμα ως φυλακή όπως πίστευαν οι Πλατωνικοί φιλόσοφοι και έβλεπαν την απαλλαγή από αυτό μέσω του θανάτου. Ο χριστιανός αγαπά την ζωή και ποθεί την κοινωνία με την όντως Ζωή, που είναι ο Χριστός. Γι' αυτό μπορεί μαζί με τον απόστολο Παύλο να ομολογεί: «Εμοί γαρ το ζην Χριστός και το αποθανείν κέρδος... την επιθυμίαν έχων εις το αναλύσαι και συν Χριστώ είναι πολλώ μάλλον κρείσσον»(Φιλιπ. 1,21-23).

Έτσι και ο μακάριος Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής από αυτόν τον πόθο, τον θείο έρωτα προς τον Χριστό, την επιθυμία για ζωή αληθινή έλεγε: «Ο θάνατος, όπου εις τους πολλούς είναι μέγας και τρομερός, εις εμένα είναι μία ανάπαυσις, ένα γλυκύτατον πράγμα». Γι' αυτό και σύστηνε «μακάριος, όστις νυχθημερόν ενθυμείται τον θάνατον και ετοιμάζεται να τον συνάντηση. Διότι έχει την συνήθειαν αυτός, εις όσους τον περιμένουν να έρχεται ιλαρός, αλλ' εις όσους δεν τον προσμένουν καταφθάνει πικρός και σκληρός [ως αιφνίδιος]»•.

Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης φέρνει ένα πολύ ωραίο παράδειγμα αιφνίδιου θανάτου. Ας υποθέσουμε, λέγει, ότι είναι ένας βασιλέας που ζει μέσα στην χλιδή, την αμαρτωλότητα και κατέχει όλα τα πλούτη της γης. Την στιγμή που ο βασιλέας αυτός βρίσκεται σε ένα συμπόσιο και διασκεδάζει με τους πρίγκιπες και όλη την συνοδεία του, επάνω στον θρόνο του και σε όλο το μεγαλείο του, αν του έλεγε κάποιος ότι σε λίγο πεθαίνεις, θα ταρασσόταν και θα έτρεμε από τον φόβο του. Αν όμως σε κάποιον πτωχό, αλλά πλούσιο στην αγάπη του Θεού, συνεχίζει ο άγιος Σιλουανός, λέγανε ότι τώρα πεθαίνεις, εκείνος με ειρήνη θα έλεγε: «Να γίνει το θέλημα του Κυρίου. Δόξα στον Θεό, διότι με θυμήθηκε και θέλει να με πάρει εκεί που πρώτος μπήκε ο ληστής».

Βέβαια το καλύτερο, το ιδανικό, είναι ο άνθρωπος να προγνωρίσει την ώρα του θανάτου του για να προσευχηθεί, να παραδώσει την ψυχή του σε κατάσταση προσευχής· κάτι που συμβαίνει σε ενάρετους, οσίους Γέροντες. Έτσι ο μακάριος Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής προγνώρισε, είχε λάβει «πληροφορίαν» από την ίδια την Παναγία ότι θα κοιμηθεί την ημέρα της Κοιμήσεώς της, δηλ. στις 15 Αύγουστου. Αλλά και πολλοί προγενέστεροι άγιοι της Εκκλησίας μας είχαν προγνωρίσει την κοίμησή τους, όπως ο Δανιήλ ο Στυλίτης, ο Γρηγόριος ο Παλαμάς

κ.ά. Ο όσιος Θεόγνωστος λέγει ότι σε όποιο ύψος αρετής και αν φθάσεις, όσα χαρίσματα και αν αποκτήσεις «μη ανάσχη απολυθήναι της σαρκός χωρίς προγνώσεως του θανάτου· αλλά και δέου λιπαρώς περί τούτου».

«Τα κρίματα, του Θεού όμως είναι, άβυσσος πολλή»(βλ. Ψαλμ.35,7) και «τίς έγνω νουν Κυρίου;»(Ρωμ. 11,32). Ο Θεός με τις ανεξιχνίαστες βουλές και αποφάσεις Του αποβλέπει πάντοτε προς την σω-τηρία, την πνευματική τελειοποίηση του ανθρώπου, έστω και αν φαίνεται -μέσα στα όρια της πεπερασμένης ανθρώπινης λογικής- ότι ο άνθρωπος ζημιώνεται, αδικείται. Έτσι ο Θεός επέτρεψε πολλοί άγιοι να πεθάνουν με αιφνίδιο θά-νατο, όπως ο απόστολος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος, ο αββάς Μωυσής ο Αιθίωψ, ο όσιος Στέφανος ο Νέος, οι 38 εν Σινά και οι 33 εν Ραϊθώ αναιρεθέντες αββάδες, αλλά και ο μεγάλος αναμορφωτής του αγιορειτικού μοναχισμού, όσιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης και πολλοί άλλοι. Αυτοί ως πνευματικοί πατέρες αναδέχτηκαν τις αμαρτίες του λαού και θυσιάστηκαν όπως ο Χριστός για χάρη της σωτηρίας του κόσμου. Έγιναν δε και αιτία εγρηγόρσεως και αφυπνισμού για τους πιστούς. Διότι, όπως λέγει ο άγιος Αναστάσιος ο Σιναΐτης, οι πιστοί θα πρέπει να διερωτούνται μετά τον αιφνίδιο θάνατο ενός αγίου: «Αν συνέβηκε τούτο σε αυτόν τον δίκαιο άνθρωπο, τί πρόκειται να πάθουμε εμείς οι αμαρτωλοί;».

Άλλοτε ο Θεός επιτρέπει έναν αιφνίδιο θάνατο, για να εξαλείψει πλήθος αμαρτιών. Στο Γεροντικό διαβάζουμε ότι κάποιος μοναχός έπεσε σε πορνεία και δύο άλλοι συνασκητές του, που είχαν ήδη κοιμηθεί, ζητούσαν από τον Θεό να τον κατασπαράξει ένα λιοντάρι, για να διαγραφεί με αυτόν τον επώδυνο θάνατο η αμαρτία του και να καταταγεί στην χορεία των σεσωσμένων μαζί τους. Ο προορατικός μακάριος Γέροντας Πορφύριος έλεγε ότι οι ερευνητές επιστήμονες βρίσκονται πολύ κοντά στην εύρεση του φαρμάκου για τον καρκίνο, αλλά δεν επιτρέπει ο Θεός, γιατί ο Παράδεισος γεμίζει από καρκινοπαθείς.

Ο πόνος είναι συνυφασμένος με την ζωή μας. Πολλές φορές από τις έντονες θλίψεις λυγίζουμε, αν συμβαδίζει και η ολιγοπιστία. Για παράδειγμα, αν γνωρίζουμε ότι κάποιο γνωστό μας πρόσωπο θα πεθάνει σε σύντομο χρονικό διάστημα, γιατί έχει κάποια θανατηφόρα ασθένεια, και ενώ προετοιμαζόμαστε ψυχολογικά να το αποδεχθούμε, παρόλα αυτά δεν το αντέχουμε, πόσο μάλλον θα μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε ειρηνικά και γαλήνια έναν αιφνίδιο θάνα-το και μάλιστα για ένα νεαρό πρόσωπο;

Ο θάνατος είναι κάτι αφύσικο, διεστραμμένο και αποτρόπαιο. Παραμένει πάντοτε ο έσχατος εχθρός για τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος από την αρχαιότητα μέχρι και πριν μερικές δεκαετίες αντιμετώπιζε τον θάνατο με έντονο υπαρξιακό ενδιαφέρον. Ο σημερινός όμως άνθρωπος που βλέπει σχεδόν καθημερινά πολλούς ομαδικούς ή βιαίους θανάτους από πολέμους, εγκλήματα ή δυστυχήματα με τα τηλεοπτικά

μέσα, έχει χάσει αυτήν την υπαρξιακή αντιμετώπιση του θανάτου και τον θεωρεί ως κάτι φυσικό.

Ο χριστιανός όταν ομιλεί για τον θάνατο δεν το κάνει από πεσιμισμό, δεν συμβιβάζεται μοιρολατρικά μαζί του, δεν τον θεωρεί φυσικό· τον βλέπει κυρίως ως εχθρό που πρέπει να τον νικήσει διά του Χριστού. «Ἐσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος»(Α΄Κορ. 15, 26) «Ο Λόγος σαρξ, εγένετο»(Ιω. 1, 14) «ίνα καταργήση τον το κράτος έχοντα του θανάτου τουτ' ἔστιν τον διάβολον»(Εβρ. 2, 14). Η ενανθρώπιση του Θεού έγινε για να καταργηθεί ο θάνατος, η αμαρτία και να νικηθεί ο διάβολος. Ο Χριστός προσέλαβε θνητό και παθητό σώμα, για να νικήσει τον θάνατο στο ίδιο Του το σώμα. Διά της σταυρώσεώς Του και της αναστάσεώς Του νίκησε τον θάνατο και έδωσε στον άνθρωπο την δυνατότητα, αφού ενωθεί μαζί Του, να νικήσει και αυτός τον θάνατο στην προσωπική του ζωή. Έτσι πλέον μετά την σάρκωση του Θεού Λόγου ο θάνατος αλλάζει για τους χριστιανούς όνομα και προσανατολισμό· δεν ονομάζεται θάνατος, αλλά κοίμηση και γίνεται μία γέφυρα προς την αιώνια ζωή. Ο πιστός μεταβαίνει «εκ του θανάτου εις την ζωήν»(Ιω. 5, 24).

Ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης μάς συμβουλεύει να μην ξεχνούμε ότι «ο θάνατος είναι τόσο αιφνίδιος κλέπτης, εις τρόπον οπού δεν ηξεύρεις πότε έρχεται εις του λόγου σου. Ενδέχεται να έλθη τούτην την ημέραν, τούτην την ώραν, τούτην την στιγμήν, και συ οπού εξημερώθης καλά, να μη φθάσης να ιδής την εσπέραν και συ οπού έφθασες την εσπέραν, να μη φθάσης να εξημερωθής... Συμπέραινε, λοιπόν, αδελφέ μου, από τούτα, και ειπέ έτσι εις τον εαυτόν σου· “αν εγώ έχω να αποθάνω, και ίσως με έναν αιφνίδιον θάνατον, τί έχω να γίνω ο ταλαίπωρος; τί θέλει με ωφελήσει τότε, αν απολαύσω όλας του κόσμου τας ηδονάς;...ύπαγε οπίσω μου. Σατανά, και κακέ λογισμέ· δεν θέλω σου ακούσω εις το να αμαρτήσω”».

Σύμφωνα με τους Πατέρες και την εμπειρία της Εκκλησίας μας πολύ ωφελούν τους κεκοιμημένους αδελφούς μας και ειδικά τους αιφνιδίως αποθανόντας- τα μνημόσυνα, τα σαρανταλείτουργα, οι προσευχές, οι ελεημοσύνες και η δική μας χριστιανική ζωή που αντανακλά ως φως και στις δικές τους ψυχές.

Κλείνοντας αυτήν την ολιγόλεπτη εισήγησή μας στην οποία ακροθιγώς αναφερθήκαμε σε ορισμένες πτυχές που σχετίζονται με τον αιφνίδιο θάνατο από θεολογικής βέβαια απόψεως- θα θέλαμε να τονίσουμε ότι ο θάνατος, ο χωρισμός της ψυχής από το σώμα του ανθρώπου αποτελεί ένα μυστήριο, για το οποίο τον κύριο λόγο τον έχει ο Κύριος της ζωής και του θανάτου. Είναι μέσα στα ανεξερεύνητα κρίματα του Θεού, αν τελικά εμείς προσωπικά θα πεθάνουμε με αιφνίδιο θάνατο· όμως πρέπει να έχει γίνει πεποίθησή μας, να αφομοιωθεί από όλο το είναι μας ότι διά του αναστάντος Χριστού «ο θάνατος ούκετι κυριεύει»(Ρωμ. 6,

9), ενώ «το χάρισμα του Θεού είναι ζωή αιώνιος»(Ρωμ. 6, 23).

(**Αρχιμ. Εφραίμ Βατοπαιδινού, Καθηγουμένου Ι. Μ. Μ. Βατοπαιδίου, «Αθωνικός Λόγος», σ. 207-215)**